

*В статье рассмотрены теоретические основы подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности в процессе изучения специальных дисциплин и выяснено поиск путей совершенствования подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности в педагогической теории и практике; обосновано и определены концептуальные принципы подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности в процессе изучения специальных дисциплин.*

*Ключевые слова: будущие офицеры, профессиональная деятельность, теоретические основы подготовки будущих офицеров, путей совершенствования подготовки будущих офицеров к профессиональной деятельности, концептуальные принципы.*

*In the article the theoretical foundations of future officers training to the professional activity in the process of professional disciplines study have been considered. The finding ways to improve training of future officers for professional activity in pedagogical theory and practice have been clarified. The conceptual framework of future officers for professional work in the study of professional disciplines have been grounded and defined.*

*Key words: future officers, professional activities, theoretical foundations of future officers training, ways to improve the training of future officers, a conceptual framework.*

УДК 17.023.6

## **ПЕДАГОГІКА П.ПЕТЕРСЕНА В КОНТЕКСТІ СВІТОВИХ СУЧАСНИХ СИСТЕМ**

**Мартинівич Олександра Богданівна**  
м.Тернопіль

*У статті розглядаються принципи педагогіки П.Петерсена в контексті світових сучасних систем. Принципи педагогічної концепції Єнського плану побудовані таким чином, що до них належать п'ять принципів щодо ідеального образу людини, п'ять принципів із вимогами до суспільства та десять принципів із вимогами до школи. Опанування основних принципів педагогіки П.Петерсена є обов'язковим для розуміння сутті запропонованої ним педагогічної концепції.*

*Ключові слова: принципи навчання, школи Єнського плану, педагогіка П.Петерсена, індивідуалізація навчання, світові сучасні системи, педагогічна концепція, розвиток особистості, принципи виховання, дослідницьке навчання, самостійна робота.*

Відомо, що основою навчально-виховного процесу є принципи дидактики, які є загально педагогічними. У вітчизняній літературі принцип розглядається як керівна ідея, основне правило, основна вимога до діяльності, яка витікає зі встановлених наукою закономірностей. Принцип навчання – система вихідних, основних вимог до навчання, виконання яких забезпечує вирішення завдань навчання і розвитку особистості [2, с. 81]. Суть педагогіки П.Петерсена висвітлена у таких чотирьох постулатах:

1. У школі молоді люди стають особистостями. Який образ людини закладений в основу цього процесу?
2. У школі молодим людям допомагають знайти „правильне” місце у суспільстві. Яке уявлення мають при цьому вчителі про суспільне життя?
3. У школі виховують молодих людей. Які цілі виховання застосовуються при цьому?
4. У школі молодих людей навчають. Які цілі ставлять перед собою вчителі, який зміст, методи та організаційні форми навчання впроваджують вони при цьому?

Ці чотири постулати підпорядковані 20 принци-

пам педагогіки П.Петерсена, які покладено в основу Єнського плану.

Розглядаючи принципи педагогіки Єнського плану, ми виходили з того, що у відповідності з принципами можна висувати певні вимоги до організації пізнавальної діяльності. Саме вони визначають зміст, організаційні форми і методи навчання відповідно до загальних ідей і закономірностей. Дослідженням педагогічних ідей П.Петерсена займаються німецькі (Г.Рьорс, Т.Рут, Б.Біттерліх) та австрійські (Е.Вольф, Б.Ворнер, А.Шраут) вчені. Принципи педагогіки Єнського плану вивчали нідерландські дослідники К.Бот та К.Фройденхіл.

Однак у даних дослідженнях не розглядається питання трактування принципів педагогіки П.Петерсена в контексті сучасних педагогічних течій.

Зважаючи на актуальність та недостатнє дослідження даного питання ми поставили перед собою мету проаналізувати принципи, запропоновані німецьким педагогом-реформатором П.Петерсеном, в контексті світових сучасних систем.

20 основних принципів педагогіки Єнського плану розподілені таким чином, що до перших п'яти принципів належать принципи ідеального образу людини.

Перший принцип: кожна людина є неповторною, тому кожна дитина та кожен дорослий мають незамінну цінність та власну гідність. Аналіз літературних джерел [8-9] дозволив дійти висновку, що таке визначення не повністю відповідає основним положенням педагогіки Єнського плану. У ньому не йдеться про цінність відмінностей між людьми. У школах Єнського плану різниця між людьми розглядається позитивно. Кожен індивід має право на існування та власну гідність. Це не означає, що усі відмінності між людьми, усі форми особистості можуть бути позитивно розглянуті. Тут йдеться насамперед про те, що для особистого розвитку людини також

існують певні межі.

Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, ми можемо порівняти його із принципами філософії екзистенціалізму про знаходження шляху до справжньої людини у автентичному житті. Адже, на думку вітчизняного педагога С.Пальчевського, шлях до справжньої, автентичної людини лежить через пробудження в ній потенційних, до певного часу дремаючих можливостей осягнення структур та елементів («екзистенціалів») справжнього людського існування. Науковець вважає, що кожна людина сама повинна стати господарем власного життя, щоб самостійно вийти із джунглів відчуження до справжнього, автентичного життя. І в цьому її самоцінність [1, с. 34-35].

Другий принцип: кожна людина має право, незалежно від свого етнічного походження, своєї національності, статі, ролі у суспільстві, релігії, життєвих переконань, розвинути власну особистість, яка характеризується самостійністю, критичним сприйняттям, креативністю та прагненням до соціальної справедливості. Із цього основного принципу науковці К.Бот та К.Фройденхіл відкидають будь-яку уніфіковану тенденцію. На їхню думку, ніхто не має права ототожнювати іншу людину із собою, жодна людина не повинна панувати над іншою. Як люди, так і діти ніколи не повинні бути засобом для досягнення мети, якою ця мета не була [4; 10, с. 6]. Упорядники основних принципів Єнського плану не погоджуються із поняттям «нерівність шансів». Вони вважають, що кожну дитину треба заохочувати до того, щоб вона показала себе з найкращої сторони. Провівши аналіз даного принципу педагогіки Єнського плану, можемо констатувати про його зв'язок із принципами розвитку, виховання та формування особистості.

Третій принцип: кожна людина потребує для розвитку власної особистості зв'язків із дійсністю (природа, культура, ближні люди). Наші дослідження показали, що на заняттях у школах Єнського плану вивченню цих питань приділяється достатньо уваги. Укладачі основних принципів Єнського плану так пояснюють цю зацікавленість: з одного боку, очевидно є наявність природи та культури, в якій ми реально знаходимося і яку ми можемо побачити, почути, до якої ми можемо доторкнутися руками, яку ми можемо понюхати. З іншого боку, існує неявна дійсність, тобто наші думки, ідеї, фантазії, мрії, життєве споглядання та інше [11, с. 101]. Це означає, що:

- діти повинні отримати по можливості доступ до автентичних природних джерел;
- традиційне заняття замінюється різноманітним основним форм навчання, таких, які базуються на потребах суспільства: бесіда, гра, робота, святкування;
- у школі добре налагоджені взаємні контакти між вчителями та батьками.

Розкривши суть даного принципу педагогіки Єнського плану, ми можемо констатувати про його відповідність принципам автентичної педагогіки.

Четвертий принцип: кожна людина є зрілою особистістю. Даний принцип є мало реалізованим у суспільстві, в якому досить часто не приділяється достатньо уваги окремим аспектам людини, а інші, навпаки, переоцінюються. Разом із першим принципом педагогіки Єнського плану даний принцип створює

низку сприятливих факторів для доброго виховання та успішного навчання. На основі літературних джерел [12, с. 124] нами з'ясовано, що у школах Єнського плану:

- вчителі враховують при підготовці до занять ті фактори, які на даний момент відповідають рівню розвитку дитини;
- особливої уваги заслуговує активна діяльність дитини на занятті, її потреба в русі, яка знаходить своє відображення у різних формах роботи;
- існує певна рівновага між спільною та індивідуальною роботою;
- навчальне заняття проходить у почерговій зміні жвавої діяльності учнів на занятті та зміні їхньої роботи на стан спокою та тиші.

Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, ми можемо співвіднести його із принципами педагогічної акмеології, яка досліджує закономірності самореалізації зрілої особистості в процесі творчої діяльності на шляху до вищих досягнень.

П'ятий принцип: кожну людину слід розглядати не лише як носія культури, а і як особу, здатну її змінити. Люди виростають у всесвіті, залишаючи власний внесок у цінностях, пізнаннях, поглядах, ідеях, традиціях, тобто в усіх продуктах минулого. Діти повинні рости у культурному середовищі, здобуваючи багатий життєвий досвід. Вони мають отримати навички читання, письма, лічби, малювання, навчитися користуватися приладами, вміти грамотно висловити свою думку та правильно орієнтуватися у світі, звертатися при потребі до здобутків минулого. На думку укладачів педагогіки Єнського плану, в суспільстві мало уваги приділяється питанню зміни та збереженню культури, відповідальності за майбутнє всесвіту [5; 10, с. 107].

Наші дослідження показали, що у даному принципі мова йде про передачу культури та про відповідальність за долю всесвіту. У зв'язку з цим ми можемо стверджувати про зв'язок цього принципу педагогіки Єнського плану із принципом нового типу ноосферного світогляду, з яким людство повинно погоджувати всі види своєї діяльності.

Розглянемо п'ять наступних принципів. Ці принципи пов'язані з вимогами до суспільства:

Шостий принцип: люди повинні створити суспільство, в якому кожну окрему людину поважають та цінують. Школу не можна розглядати окремо від суспільства. Суспільні цінності та норми відіграють важливу роль у школі. Їхнє основне значення впливає із перших п'яти принципів. Упорядники основних принципів педагогіки Єнського плану К.Бот та К.Фройденхіл вважають, що у школі вчителям треба бути особливо пильними до розвитку дитини. Вони радять для уникнення негативного впливу на розвиток особистості звертати у школі увагу на наступне:

- заохочення дітей до толерантності;
- усунення дискримінації між дітьми у школі та в суспільстві;
- вироблення певних правил поведінки та заохочення дітей до досягнення успіхів.

Аналіз наукових праць [6-7] підтвердив наші міркування стосовно того, що даний принцип можна ототожнювати із принципами педагогіки толерантності.

Сьомий принцип: люди мають жити в суспільстві, в якому кожній особистості надається можливість та стимул для розвитку власної особистості. Це означає, що у школі Єнського плану вчителі готові до того, щоб протидіяти певним невдачам дітей та радіти їхнім успіхам. Педагоги задіяні в процесі інтеграції дітей з особливими потребами, створюючи їм можливості для повноцінного життя. Наші дослідження показали, що відповідно до цього принципу у школі Єнського плану діти повинні:

- навчитися правильно керувати власними почуттями та емоціями;
- вміти заступатися за слабших;
- зрозуміти, що таке справжня допомога та відповідальність;
- при опануванні навчального матеріалу керуватися власними інтересами.

Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, можемо констатувати про його співвіднесення із основними положеннями синергетики.

Восьмий принцип: люди повинні прагнути до життя в суспільстві, в якому мирно та конструктивно відбуваються зміни та перетворення. Це стосується співжиття у суспільстві, в якому кожна людина є свідком цих перетворень. На першому місці стоять почуття справедливості, толерантності та взаємної відповідальності. На основі літературних джерел [5-6] можемо констатувати, що у школі Єнського плану це має значення для:

- способу вирішення конфліктних ситуацій;
- правильного розподілу використання матеріалів, навчальних приміщень та часу навчання;
- способу прийняття рішень;
- уникнення суперництва та позбавлення тиску з боку конкуренції;
- сприяння в досягненні успіхів учнів;
- приділення достатньої уваги питанням орієнтування у світі.

Безумовно, що даний принцип педагогіки Єнського плану слід співвіднести із принципами педагогіки толерантності, про що свідчать результати проведеного нами аналізу.

Дев'ятий принцип: люди повинні творити суспільство, яке з пошаною та турботою ставиться до Землі та всесвіту. Сюди входить, перш за все, соціальна рівність між людьми, повага та турбота про навколишнє середовище, яка полягає у дбайливому, правильному використанні природних ресурсів. На основі літературних джерел [3-4] можемо стверджувати, що у школі Єнського плану вчителі спонукають дітей до:

- дбайливого ставлення до рослин, тварин;
- ознайомлення із альтернативною технікою для раціонального використання природних ресурсів;
- роздумів над проблемами голоду у світі, знайомлять їх із причинами його виникнення, пропонують власні шляхи вирішення цієї та інших глобальних проблем людства.

Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, ми спостерігаємо його зв'язок із концепцією ноосферної цивілізації, у якій діяльність людства підпорядкована законам всесвіту.

Десятий принцип: люди повинні створити таке суспільство, в якому природні та культурні джерела використовуються у повній відповідальності

перед майбутніми поколіннями. Упорядники основних принципів педагогіки Єнського плану [6; 10] наголошують на тому, що люди не лише отримали землю від наших пращурів, а й повинні передати її у спадок наступним поколінням. Дискусії про світові катастрофи, радіоактивні викиди, зухвале ставлення до історичної культурної спадщини свідчать про те, наскільки актуальними є сьогодні дані проблеми як для суспільства, так і для школи. Аналіз сутності цього принципу показав, що мова йде про дбайливе ставлення до природних та культурних ресурсів, що свідчить про його співвіднесення із принципами концепції ноосферної цивілізації. Порівнявши принципи про суспільство і людину, ми дійшли висновку, що вони взаємно доповнюють один одного, розширюють коло їх застосування.

Розглянемо наступні десять принципів виховання та навчання, які закладені в основу концепції педагогіки П.Петерсена.

Одинадцятий принцип: школа є відносно незалежною, кооперативною організацією усіх учасників навчального процесу. Цей принцип, на нашу думку, потребує уточнення. Ми вважаємо, що повністю незалежною може бути лише приватна школа. Тому що така форма навчального закладу доступна насамперед багатим верствам населення, що аж ніяк не відповідає основним вимогам Єнського плану до статусу школи, в якій не існує соціальних, релігійних чи етнічних відмінностей між дітьми.

Проведений аналіз літературних джерел [3; 7] дозволив дійти висновку, що школа Єнського плану є шкільною громадою для педагогічного колективу, батьків та дітей, чим і пояснюється спільна відповідальність перед навчанням усіх та кожного зокрема. Аналіз сутності цього принципу показав відповідність його із принципами педагогіки співробітництва.

Дванадцятий принцип: у школі вчителі зобов'язані зробити принципи про людей та суспільство вихідною точкою своєї педагогічної діяльності. Педагоги не мають наміру наголошувати в школі Єнського плану на якісь конкретні висловлювання стосовно того, якими мають бути люди та суспільство. І якщо в попередніх принципах мова йде про те, що нас надихає, то це має проявитися у нашій поведінці. Інколи нам не все вдається, часто трапляються якісь невдачі, однак, незважаючи на усе це, реалізація основних принципів залишається нашою основною метою. Упорядники основних принципів педагогіки Єнського плану [5, с. 8; 10] вважають, що Єнський план є не методом, а в першу чергу способом, за допомогою якого діти вчать орієнтуватися у світі. Це не спростовує навчальний процес, а робить його, навпаки, більш захоплюючим. Аналіз сутності цього принципу показав, що він не потребує жодних детальних пояснень та додаткових питань і що його слід співвіднести із принципами концепції ноосферної цивілізації.

Досліджуючи питання сутності основних принципів педагогіки Єнського плану та способів їхньої реалізації у школах, у наступних принципах ми зробили висновки стосовно питань організації навчального процесу у школах Єнського плану.

Тринадцятий принцип: вчителі вибирають у школі навчальні матеріали як із життєвого та пізна-

вального світу дітей, так і з культурних джерел, які розглядаються у суспільстві як важливі складові особистого та суспільного розвитку. Під життєвим світом дітей ми розуміємо повсякденну дійсність, у якій вони живуть, бачать, чують, споглядають світ. До цього життєвого світу належать, окрім матеріальних цінностей, також соціальні норми поведінки, які діти більшою чи меншою мірою свідомо пізнають і які формують їхню особистість. За допомогою літератури, фільмів, світлин, малюнків, через телебачення та інші джерела інформації діти знайомляться із різними способами життя. Тривале вивчення життєвого та пізнавального світу дітей є надзвичайно важливим, це питання регулярно обговорюється на вчительських конференціях та батьківських зборах. Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, можемо констатувати про його співвіднесення із основними принципами розвитку, виховання та формування особистості.

Чотирнадцятий принцип: у школі навчання організоване на основі педагогічних ситуацій та за допомогою педагогічних засобів. Мова може йти про педагогічну ситуацію лише тоді, коли в школі чітко дотримуються перших п'яти основних принципів педагогіки Єнського плану. Частково ми знаходимо відповідь на це питання у висловлюваннях П.Петерсена стосовно того, що таке педагогічна ситуація. Він стверджував, що педагогічна ситуація – це коло життєвих проблем дітей, впорядковане лідером групи, метою якого є усвідомлення того, що кожен учасник життєвого угруповання повинен розглядатися як особистість. Перший пункт визначення передбачає врахування вчителем передумов для створення на занятті відповідного творчого клімату, від якого залежить правильність перебігу перших п'яти основних принципів педагогіки Єнського плану.

У другій частині визначення значна увага приділена організації життєвого угруповання з боку лідера групи. Аналіз літературних джерел [11-12] свідчить про те, що розгляд цього питання частково співпадає з тринадцятим принципом. Як подано у працях П.Петерсена [8, с. 53], у школі проходить самостійна робота, дослідницьке навчання. Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, можемо констатувати про його співвіднесення із основними принципами розвитку, виховання та формування особистості, а також із принципами концепції ноосферної цивілізації.

П'ятнадцятий принцип: на занятті у школі передбачена зміна таких основних форм навчання, як бесіда, гра, робота, святкування. Аналіз праць Г.Рьорс та Т.Рут [7; 9] засвідчує, що ці чотири форми навчання є найважливішими. Перехід від гри до роботи допомагає дітям у навчанні. Запропонована П.Петерсеном послідовність основних форм навчання є досить цікавою з точки зору психології та містить важливу освітню цінність. Бесіду, гру, роботу та святкування можна розпізнати саме в цій послідовності на основі їхнього змістовного, взаємопов'язаного значення. Навіть у жорсткій формі бесіда, виконуючи свою основну функцію обміну думками між людьми, веде до гри, функцією якої є вільне, відкрите пізнання навколишньої дійсності. Робота займає чинне місце в навчальному процесі саме тоді, коли зростаюча із бесіди та гри зобов'язаність щось зробити впли-

ває із власної відповідальності та із відповідальності перед природним та соціальним оточенням, в якому проходить виконання роботи. Святкування базується на досвіді цих трьох основних форм навчання. Проаналізувавши даний принцип педагогіки Єнського плану, ми відмічаємо його відповідність принципам розвитку творчої особистості, а також і принципам педагогіки успіху.

Шістнадцятий принцип: у школі діти поділені на гетерогенні групи. Рішення щодо гетерогенного поділу дітей впливає з першого та другого основних принципів. Утворення групи проходить здебільшого в «штам-групі», а вже в межах «штам-групи» в робочих групах за столом. В «штам-групі» працюють переважно діти з різницею у два – три роки народження. Аналіз літературних джерел [3; 8, с. 195] свідчить про те, що вікова гетерогенність пояснюється П.Петерсеном таким чином:

- формування групи дітей із дітьми одного року народження сильно пов'язане із класно-урочною системою, яка надає мало можливостей для проведеного заняття, сконцентрованого на дитину;
- із більшою різницею у віці в гетерогенних групах у дітей з'являється більше можливостей для розвитку, що може принести як педагогічну, так і дидактичну користь;
- наголошення на провідній ролі співжиття та взаємної праці, навчання в групі відповідає третьому основному принципу; за принципом гуманізації навчання співпраця з іншими людьми є необхідною.

Аналіз суті даного принципу дозволив нам співвіднести його із принципами педагогіки співпраці та із принципами педагогіки діалогу.

Сімнадцятий принцип: наявність взаємозв'язку між заняттям, самостійною роботою та ігровими формами навчання. У школі Єнського плану ядром навчання є предмет «Орієнтування у світі» (Weltorientierung). Кожна окрема дитина живе у суспільстві із притаманними їй специфічними ознаками розвитку. В школі, як і в суспільстві, вона знайомиться з різною реальністю. П.Петерсен стверджував, що дітям слід дозволити вчити те, з чим вони можуть справитися без допомоги вчителя. На його думку, кероване навчання є цілеспрямованим та проходить під суворим контролем, супутнє навчання передбачає супровід дітей у вирішенні власних питань та у пошуку методів роботи. Провівши аналіз даного принципу педагогіки Єнського плану, можемо стверджувати про його відповідність принципам розвивального навчання.

Вісімнадцятий принцип: дослідницьке навчання (вивчення предмета «Орієнтування у світі») та групова робота займають у школі чинне місце. Ми вважаємо, що цей принцип є доповненням до сімнадцятого принципу. «Розвивальне навчання» („Entdeckendes Lernen“) є важливим для навчального процесу, адже дитині надається можливість займатися дослідженням речей та явищ. Розвиваюче навчання вказує на спосіб оформлення цього принципу.

Форма організації, за якою здійснюється дослідницько-пізнавальне навчання, є груповою роботою (спільна робота з розробки тем у рамках одного проєкту для усієї «штам-групи»). Так розпочинаються заняття в початковій школі. У середніх та старших

групах групова робота в школі побудована на основі набутих дітьми соціальних вмінь. Тому вважаємо, що цей принцип можна порівняти із базовими принципами від третього до десятого. Провівши аналіз даного принципу педагогіки Єнського плану, можемо констатувати про його співвіднесення із принципами розвивального та дослідницького навчання.

Дев'ятнадцятий принцип: оцінювання навчальних успіхів дитини і її поведінки на основі особистісного розвитку дитини тільки після розмови з нею. У школі проходить постійне оцінювання здібностей та поведінки учнів. У школах Єнського плану особистість дитини та індивідуальний підхід до неї є вирішальними факторами. Індивідуалізація набуває все більшого значення стосовно оцінювання навчальних успіхів та способів поведінки дитини. Кожна дитина повинна якнайкраще продемонструвати свої успіхи у різних сферах діяльності. Аналіз літературних джерел [4; 7] свідчить, що цей принцип реалізується у обговоренні із дітьми їхньої поведінки, в розмовах з батьками та в письмових звітах про успішність. Провівши аналіз даного принципу педагогіки Єнського плану, можемо констатувати, що його прояв відповідає принципам концепції особистісної зрілості.

Двадцятий принцип: зміни у школі розглядаються як безперервний процес навчання, керований послідовною взаємодією вчинків та думок учнів. Взаємодія між діяльністю та думками стосується усіх інших зв'язків у межах школи: вчителів між собою, вчителів та дітей, вчителів та батьків дітей, дітей та батьків. У школі Єнського плану вчителі та учні регулярно роздумують над тим, що вони роблять, як вони

це роблять і чому вони це роблять. Цільові установки навчального заняття, сформульовані вище, добре підходять для викладацького складу. Такі питання, як право на розвиток власної особистості, позитивна оцінка відмінностей між дітьми, життя в межах стосунків у колективі, врегулювання різних аспектів формування людини, залагодження стосунків між дітьми ще не є вивченими до кінця. Аналіз суті даного принципу педагогіки Єнського плану дозволив констатувати про його зв'язок із принципами безперервної освіти та із принципами педагогіки співробітництва.

Проаналізувавши принципи педагогіки Єнського плану, ми дійшли висновку, що ці принципи покладені не тільки в основу роботи школи. Якщо провести аналіз життєвих позицій людей із основними принципами Єнського плану, то в ньому можна знайти як протидії та обмеження, так і вимоги, можливості та перспективи. Роз'яснення базових принципів можуть бути використані для оцінки ступеня значущості ролі «штам-групи» та школи. У 1991 році Німецька спілка Єнського плану перейняла основні принципи для їхнього застосування на практиці. При вивченні педагогіки П.Петерсена в педагогічних університетах опанування таких принципів є обов'язковим. К.Бот вважає, що було б дуже добре, коли основні принципи педагогіки Єнського плану стали б основою шкільної концепції у Європі, принаймні в молодшій та середній школі [69, с. 42].

Наші подальші розвідки спрямовані на визначення основних якісних ознак та функцій Єнського плану.

#### **Література та джерела**

1. Пальчевський С. С. Педагогіка : Навчальний посібник / Степан Сергійович Пальчевський. – Київ : Каравела, 2007. – 576 с.
2. Чайка В.М. Основи дидактики: Тексти лекцій і завдання для самоконтролю: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. – Тернопіль: ТНПУ, 2008. – 350 с.
3. Bitterlich Barbel. Lernen geht über gute Erfahrung / Barbel Bitterlich // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 2003. – Heft 17/18. – S. 76.
4. Both Kees. Die 20 Grundprinzipien des Jenaplan-Schulens / Kees Both. – Ratingen, 1995. – 320 S.
5. Both Kees. Die Basisprinzipien – Beobachtungskriterien für die Praxis / Kees Both // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 2000. – Heft 17/18. – S.40 – 42.
6. Both Kees. 20 Basisprinzipien für eine gute Schule / Kees Both, Kees Vreugdenhil // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 2003. – Heft 17/18. – S. 7 – 9.
7. Röhrs Hermann. Die Schulen der Reformpädagogik heute : Handbuch reformpädagogischer Schulideen und Schulwirklichkeit / Hermann Röhrs. – Düsseldorf : Schwann, 1986. – 420 S.
8. Rutt Theodor. Die Pädagogische Tatsachenforschung (von Peter und Else Petersen) / Theodor Rutt. – Paderborn : Schöningh, 1965. – 627 S.
9. Schraut Alban. Jenaplan-Basic. Zur Bestimmung der pädagogischen Situation / Alban Schraut // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 1998. – Heft 9, Nr. 3. – S.18.
10. Vreugdenhil Kees. Jena-Plan-Seminar. Die Charta der Grundschule – Prinzipien des Jenaplans / Kees Both, Kees Vreugdenhil; ins Deutsche übertragen von Huub van der Zanden und Annette Theis // Die Lehrer Werkstatt. – 1989. – Sondernummer 1. – S. 6.
11. Wolf Edgar. Eine Schule findet ihr eigenes Profil / Edgar Wolf // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 2003. – Heft 17/18. – S. 101.
12. Worner Barbara. Lernen und leben / Barbara Worner // Kinderleben. Zeitschrift für Jenaplan-Pädagogik. – 2003. – Heft 17/18. – S. 107.

*В статье рассматриваются принципы педагогики П.Петерсена в контексте современных систем мира. Принципы педагогической концепции Йенского плана построены таким способом, что к ним принадлежат пять принципов относительно идеального образа человека, пять принципов с требованиями к обществу и десять принципов с требованиями к школе. Усвоение главных принципов педагогики П.Петерсена обязательно для понимания сущности предложенной им педагогической концепции.*

*Ключевые слова: принципы обучения, школы Йенского плана, педагогика П.Петерсена, индивидуализация обучения, современные мировые системы, педагогическая концепция, развитие личности, принципы воспитания, исследовательское обучение, самостоятельная работа.*

*The article deals with the principles of studying of pedagogics by P.Petersen in the context of modern world systems. The principles of pedagogical concept of Yena plan have been constructed in a way to combine five principles*

*of ideal men's image, five principles with requirements for society and ten principles with requirements for school. The acquirement of the basic principles of pedagogics by P.Petersen is necessary for understanding the essence of its pedagogical concept.*

*Key words: principles of studying, school of Yen plan, pedagogic P.Petersen, individualization of studying, modern world systems, pedagogical concept, development of one's personality, principles of upbringing, research studies, self-reliant work.*

УДК 378.17:371.132

## СТАН ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ВИМІРАХ ЯКОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Мешко Галина Михайлівна  
м.Тернопіль

*Стаття присвячена дослідженню стану здоров'я студентів – майбутніх учителів, виявленню глибини їхньої мотивації до здійснення здоров'ятворчої діяльності, рівня готовності до збереження і зміцнення професійного здоров'я. Проаналізовано особливості студентського віку в контексті здоров'ятворення. Визначено стратегічні напрями і завдання підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я.*

*Ключові слова: професійне здоров'я, студенти – майбутні вчителі, збереження і зміцнення професійного здоров'я, здоров'ятворча діяльність.*

Сучасна школа потребує вчителя, здатного до особистісного і професійного зростання, зберігати «професійну форму», долати професійні труднощі з найменшими втратами для здоров'я. Забезпечення професійного здоров'я майбутніх учителів починається на етапі підготовки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Як справедливо зазначає М. Поташник [7], одним із критеріїв оптимальності управління якістю освіти виступають показники здоров'я і способу життя тих, хто навчається, оскільки за відсутності здоров'я знання, вміння і навички, набуті у навчальному закладі, втрачають будь-яку цінність для нинішньої життєдіяльності і для майбутнього людини. Тому найбільш показовим і значущим критерієм, індикатором якості здоров'яформувальної педагогічної освіти є стан здоров'я студентів – майбутніх учителів.

На сучасну молодь, зазначає С. Максименко, впливають чинники, дія яких раніше була значно меншою. Це стосується зниження фізичного і підвищення нервово-психологічного навантаження, інформаційного перевантаження, стрімкого поширення серед молоді шкідливих звичок [5, с. 73]. Ситуація є загрозливою через постійний ріст депресивних розладів, тривожності та астенії. Переважна більшість молодих людей відзначається низьким рівнем психологічного здоров'я, що зумовлює виникнення поведінкових порушень афективно-емотивного, психоастеничного, психопатичного, шизоїдного та іпохондрично-депресивного типів [там само, с. 74].

У дослідженнях багатьох учених (В. Бобрицька, Я. Герчак, Г. Грішина, Е. Перевозчикова, Н. Рибачук, І. Яковлева та ін.) також відзначається, що за період навчання у вищій школі здоров'я студентів погіршу-

ється, від першого до п'ятого курсу зростає кількість студентів з психосоматичними порушеннями і хронічними захворюваннями.

Сьогодні важливим є питання про показники якості підготовки в сфері здоров'я майбутніх учителів. Е.Н. Вайнер [2] називає такі вимоги до рівня підготовки педагога у сфері здорового способу життя: 1) усвідомлення здоров'я як цінності, володіння знаннями та вміннями щодо охорони і безпеки життєдіяльності; 2) оволодіння системою знань, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я людини як біологічного організму і як суб'єкта освітнього процесу; 3) оволодіння системою умінь і навичок, що забезпечують збереження і зміцнення здоров'я людини, розвиток і удосконалення її психофізіологічних здібностей; 4) володіння організаційно-діяльними вміннями, необхідними для самоаналізу, розвитку своїх творчих здібностей і підвищення кваліфікації. Науковці П. Кисляков [3], М. Шиянов і С. Мягкова [8] як проміжні критерії якості здоров'яформувальної освіти пропонують вважати готовність тих, хто навчається, до збереження власного здоров'я, глибину мотивації до здорового способу життя, а також зниження захворюваності.

Мета статті полягає у вивченні стану здоров'я студентів – майбутніх учителів, особливостей їх мотивації до здійснення здоров'ятворчої діяльності, рівня готовності до збереження і зміцнення професійного здоров'я; аналізі особливостей студентського віку в контексті здоров'ятворення; визначенні стратегічних напрямів і завдань підготовки майбутніх учителів до збереження і зміцнення професійного здоров'я.

Студентський вік наукові джерела визначають як особливий період у житті людини, що припадає переважно на період пізньої юності або ранньої дорослості (від 17-18 до 23-25 років). Існує декілька точок зору стосовно соціально-психологічних особливостей студентського віку. Одні вважають, що студенти — це дорослі люди, інші стверджують, що у них щойно відбувається розвиток закладених у старших класах тенденцій, треті вказують на особливості студентського віку як другого етапу юності [1].

У контексті нашого дослідження актуальною є позиція Ю. Кулюткіна [4], який, виділяючи молодість як перший період дорослості — з 16 (18) років до 28 (30) років, визначає, що вона починається з кризи вікового розвитку, потім відбувається засвоєння ролі